

Bibliodrama met Marcus

Jean Agten

Gepubliceerd als : Jean Agten, *Bibliodrama met Marcus*, in Geert van Oyen (red.) *De tijd is rijp. Marcus en zijn lezers van toen en nu*. Vliebergh-Sencie Leergang. 1995. Uitg. VBS-Acco.

1. Aanloop

Graag wil ik u een selectie aan pastorale en catechetische ervaringen vertellen die ik in de loop der jaren met bibliodrama heb opgedaan. Gedurende tien jaar werk ik met bibliodrama bij kinderen, jongeren, volwassenen en ouderen. Tezamen met enkele collega's verzorg ik sinds vijf jaar een opleiding voor begeleiders van bibliodrama.(1) Vanuit deze ervaringen en de daarbij horende reflectie wil ik een praktijkverhaal houden over de werking van het bibliodrama toespitst en geconcretiseerd op enkele verhalen uit het evangelie van Marcus. Het is niet eenvoudig de diepte van de ervaringen weer te geven die deelnemers(2) aan het bibliodrama spelen hebben opgedaan. Vele ervaringen ontstaan binnen een groot samenspel aan interacties die daaruit moeilijk losgeweekt kunnen worden. De ervaringen zelf wordt veelal als aangrijpend en diffuus beleefd en als alomvattend ervaren. Ze zijn meerzinnig omdat ze meerdere aspecten van het eigen bestaan raken. Ze vragen daarbij om een verwoordbaarheid van datgene waarvan de intensiteit wel merkbaar, voelbaar aanwezig is maar waar het hele proces aan bewustwording, reflectie en duiding nog ontbreekt. Ook als begeleider van het proces kom je niet dichterbij dan wat de protagonist laat zien of horen. Met de eigen interpretaties dient men erg voorzichtig om te gaan.

De ervaringen die ik beschrijf zijn ten dele belevingsbeschrijvingen en verhalen van persoonlijke ervaringen van mezelf en van anderen, ten dele ook interpretaties van mijn indrukken als begeleider bij het proces van diverse groepen speelsters.

De ervaringen waaruit ik kan putten zijn beperkt tot diegene waarvan ik in de loop der jaren notitie heb kunnen nemen. Daarbij werd geselecteerd naar ervaringen die een gewoon, 'alledaags' beeld geven van de werking van het bibliodrama.

In een eerste gedeelte wil ik het begrip 'bibliodrama' toelichten, haar werking en enkele van haar doelstellingen beschrijven. Daarna wil ik a.d.h.v. het verhaal van de genezing van de lamme (Mc. 2,1-12) de terreinen en doelen van bibliodrama concretiseren door stapsgewijze wat vruchten te laten proeven i.f.v. het pastoraal- en catechetisch handelen. Naar het einde toe diepen we meerdere ervaringen uit n.a.v. een aantal verhalen waar vrouwen in voor komen en bekijken hoe de deelnemers aan bibliodrama de figuur van Jezus van Nazareth in beeld brengen. Doorheen dit alles betreden we vaak het terrein, waar exegese en pastoraat elkaar raken en zullen we even stil blijven staan bij de tekstinterpretaties en de betekenisgevingen die bij de deelnemers aan bibliodrama worden ontsloten.

2. Wat is bibliodrama en waar is het in het bibliodrama om te doen

2.1. Biblio-drama

In het woord 'biblio-drama' (3) verwijst 'biblio' naar de bijbel. 'Drama' betekent letterlijk handeling of gebeuren, daarnaast doet het denken aan theater, treurspel of vormen van expressie. In het bibliodrama gaat het om het in actie (om)zetten van een bijbeltekst(fragment). Het uitspelen, het dramatiseren van een bijbelverhaal gebeurt door inleving, uitbeelding, spel, dialoog, rolverkenning en hanteert werkvormen uit psychodrama, sociodrama en theater.(4)

De deelnemers aan bibliodrama spelen dus een verhaalfiguur uit de bijbeltekst en trachten zich bij voorbeeld in te leven in de rol van een melaatse, een schriftgeleerde, een toehoorder, een

apostel, een bezetene of een rijke vrek. Ze spelen deze rol in relatie tot de andere deelnemers. Het gaat hierbij niet om het naspelen van een bijbelverhaal, ook niet om opgelegde en voorgeprogrammeerde rollen. De deelnemers kiezen spontaan op eigen aanvoelen welke rol ze in het spel willen spelen. Ze geven hun rol gestalte vanuit de elementen die de tekst aanreikt (of hun herinneringen daaraan) en zoals ze zich de bijbelse situatie waarover de tekst handelt voorstellen. Wanneer een speelster zo'n rol opneemt dan vult ze deze op haar eigen wijze in. Ze speelt deze rol vanuit haar eigen voorkennis, vanuit haar bewuste of onbewuste verbondenheid met deze rol, vanuit haar eigen bewegings- en handelingsmogelijkheden, vanuit haar totaalpakket aan levenservaringen.

Door het spelen van bijbelse rollen en situaties worden de vragen, denkbeelden, intenties en handelingen van personages uit de tekst en de mogelijke levenservaringen die hieraan ten grondslag liggen in relatie gebracht met persoonlijke levenservaringen uit het individuele en maatschappelijke leven van de speelster, in de hoop dat bijbeltekst en levenservaring elkaar wederzijds verrijken. Er ontstaat een wisselwerking tussen beide, een wederzijdse bevruchting.

2.2. Wisselwerking

De persoon die in het verhaal een bijbelrol speelt neemt betekenissen en handelingen die bij deze rol horen op en verkent die tijdens het spel. Ze proeft hoe het zou zijn om door Jezus als leerling geroepen te worden, om samen met hem de storm te trotseren, om als blinde de nood aan genezing te voelen, om te ervaren wat het is als zaad tussen de distels verstikt te raken ... Ze proeft dus wat er mogelijk door dat bijbels personage is heengaan. Ze tracht bepaalde gedachten en handelingen te verkennen, na te bootsen, over te nemen, te veranderen enz.

Zo reikt dus de verhaalttekst betekenissen over aan de speelster. Maar de speelster in de wijze waarop ze speelt, reikt op haar beurt aan het verhaal betekenissen en concretisering aan. Die elementen uit het eigen leven actualiseren en hertekenen het oude verhaal naar een nieuw verhaal hier en nu. In deze zin, om het met de woorden van H. Renckens te zeggen, wordt de Schrift verder geschreven in het eigen leven (5).

2.3. Een voorbeeld van deze wisselwerking

Het verhaal van de kinderen die bij Jezus komen, uit Mc 16, wordt voorgelezen. De begeleidster vraagt welke rol me aanspreekt. Eigenlijk sprak me dat verhaal op dat moment al helemaal niet aan en ook geen van de rollen kind, ouder, apostel of Jezus trok me erg aan. Ik koos er uiteindelijk voor om leerling van Jezus te zijn. "Welke leerling wil je zijn en waar ben je als leerling van Jezus op dat moment in het verhaal mee bezig of om bekommerd?" : is de vraag van de begeleidster. Spontaan komen de woorden in mij boven. Ik zei *"Ik ben de leerling Johannes, ik ben de denker, de filosoof van het gezelschap, poëet en ziener ook. Ik ben maatschappelijk geëngageerd en in druk overleg omtrent de toekomst. Ik zie als zijn leerling dat Jezus ook onophoudelijk bezig is en maar doorgaat met zorgdragen en werken. Ik denk dat het niet goed is voor hem. Hij is nodig aan rusten toe. De riem moet er voor hem even af."* In de rol van Johannes zit ik onder de boom en zucht onder al die zorg en al dat voortjagen en nog zoveel moeten. Ik denk: *"Hoelang moet dit nog duren? Die kinderen moeten maar wachten. Jezus is aan vakantie toe en wil gerust gelaten worden."* Als me gevraagd wordt de kinderen wat meer te beschrijven dan zeg ik: *"Het zijn geen 'lieve' kinderen, het is klein krapul, straatjoeng"*

Wanneer we nadien terugblikken op het spel (waarvan ik hier maar een kort fragment samengebald weergeef) en we de opgedane indrukken, belevingen, associaties en herinnerde levenservaringen samen leggen dan wordt ik mij meer en meer bewust van de betekenissen van mijn associaties voor mijn eigen levenservaring. Als ik de rol van Johannes zoals ik hem speelde verbind met mijn eigen concrete leven dan wil ik blijkbaar denker, filosoof, ziener en poëet zijn. Is dit niet veel te veel, veel meer dan ik kan. Wil ik niet te veel zijn en doen, teveel lasten dragen, te veel perfectionist zijn, groter zijn dan ik kan? Projecteer ik mijn eigen oververmoeidheid niet op Jezus en ben ik zelf nodig aan vakantie toe, moet ik zelf niet minderen, meer tot rust komen... En de kinderen? Zijn het mijn eigen kinderen waardoor ik gerust wil gelaten worden of de schoolkinderen waarvoor ik werk? Of is het de schrijnende toestand van de straatkinderen wereldwijd die mij bezwaart. Of alles tegelijk.

Het waren vragen die daar zo ineens op een hoopje lagen en waar ik inderdaad nodig een antwoord moest op verzinnen, dat voelde ik onmiskenbaar. Daar kon ik niet langer omheen, te lang had ik deze vragen onbewust voor me uit geschoven. Doorheen het spel werden ze me pijnlijk duidelijk en begreep ik meteen waar mijn oorspronkelijke weerstand t.o.v. het verhaal vandaan kwam.

2.4. Persoonsverrijking door de Schrift

Door de rol van leerling te spelen die de kinderen tegenhoudt klinkt de oproep van het verhaal klein te worden als deze 'kleinen' en niet tegelijk én denker, én profeet, én visionair, én poëet, én maatschappelijk geëngageerd, én wereldwijd betrokken. Door het spelen van het verhaal wordt ik mij concreet bewust waar dit in mijn leven van toepassing is en door de intensiteit van dat spel voel ik de (in)dringendheid en de hoge nood ervan. Dat is dus wat het evangelieverhaal mij aanreikt.

2.5. Schiftverrijking door de persoonservaring

Is het omgekeerde nu ook waar? Reikt het spel ook betekenissen aan de bijbelteksttekst aan. Voor mij wel. In mijn beeld van het verhaal zie ik allemaal lieve kinderen rond Jezus. Een beetje zoals je ze op afbeeldingen ziet, proper gewassen met glimlachend blinkende gezichtjes. Nu verschijnen ze tijdens het spel als semi-criminele straatridders, kinderen uit de sloppenwijken. Of de evangelist Marcus dit soort kinderen voor de geest heeft gehad, weten we niet. Het zou best kunnen want in de grootstad Rome was men niet bepaald kindvriendelijk met het grote aantal kindermoorden en de georganiseerde kinderprostitutie. Het was toen niet anders dan vandaag. De tekst zelf vult het niet in. Is het een verrijking wanneer ik nu de tekst lees als 'wie niet wordt als achterbuurtkinderen... '? Als Jezus heil wil voor de zwaksten en de kinderen daar als voorbeeld voor neemt dan zeker de meest marginale van deze kinderen. Als ik de tekst zo lees wordt z'n boodschap er alleen maar sterker door.

2.6. Rolinleving, rolovername, roloefening

Bibliodrama is zo'n spel van betekenisuitwisseling waardoor de in de bijbeltekst gestolde ervaringen, weer opengebrouwen worden, tot leven komen, brandend actueel in mijn concrete leven. Doorheen bibliodrama kom ik angsten, conflicten, waarden en lang vergeten aspecten van mezelf of het spoor en kom ik tot een beter zelfverstaan. Tegelijkertijd kom ik ook tot een beter geloofsverstaan omdat de betekenissen uit de tekst mijn persoonlijk leven doortrekken en appel

op mij doen. De inzichten van de godsdienstpsycholoog H.J.Sundén (6) stellen dat het leren kennen van verhalen en het opnemen van rollen uit de religieuze tradities een belangrijke voorwaarde is voor het opdoen van religieuze ervaringen. Ignatius van Loyola reeds trachtte zich in zijn Geestelijke Oefeningen in te leven in en te vereenzelvigen met bijbelse figuren en ontwikkelde daar doorheen een hoogstaande spiritualiteit (7). Bibliodrama gaat nog een stap verder dan de inleving en verplaatsing in een bijbelse rol. Als deelnemer kom je helemaal, met lijf en leden, van top tot teen, met alles wat je bent en aan geschiedenis meedraagt in het spel. Heel de mens treedt in dit helend spel aanwezig. Het speelt zich niet louter in je geest en in je verbeelding af. Je maakt daadwerkelijk geschiedenis, je beweegt, je praat, je handelt in communicatie met je mede- of tegenspeelsters. In die zin kan het bibliodrama een oefenplaats worden voor andersoortig gedrag. Je kan spelenderwijs andere (bijbelse) verhoudingen en handelingen uitproberen en hun effecten verkennen (8).

2.7. Samenvatting en overgang

Bibliodrama werkt als een uitwisselingsproces aan betekenissen tussen bijbelverhaalttekst en actualiteit die doorheen het spel vermiddeld wordt. Het is een spel dat gespeeld wordt op de grens van verbeelding en realiteit. De kinderpsychiater en speltherapeut Winnicott (9) spreekt van een 'intermediaire ruimte' waar verbeelding en realiteit samen komen, waarbinnen en waar doorheen (in het spel van symbool, verhaal en ritueel) de mens beter greep krijgt op de realiteit.

Bij het spelen van bibliodrama gaat het niet alleen om mijn allerindividueelste levenservaringen maar ook over de maatschappelijke en wereldwijde processen die middels de bijbelse werkelijkheid opgeroepen worden. Ze liggen in de bijbeltekst impliciet of expliciet ingebed of worden door de speelsters zelfs erbij geassocieerd. Doordat ze via de bijbeltekst ter sprake worden gebracht, verschijnen ze altijd in het aanschijn van God die in elk bijbelverhaal direct of indirect aanwezig is. In die zin kan bibliodrama dan ook niet louter tot een psychoanalytisch of maatschappijkritisch spel gereduceerd worden.

Bibliodrama wordt in een groep gespeeld. Zo komen de betekenissen die de medespelers vanuit hun persoon zijn aandragen in het spel van elk individu aanwezig. Het werkt aanvullend en correctief in een interactief, gemeenschapstichtend, kerkvormend proces.

Naast de betekenissen van de schrift, de persoonlijke levenservaring, de maatschappelijke werkelijkheid en het uiteindelijke levensperspectief - God genaamd -, noemen we met 'de speelgroep' een vijfde element van het bibliodrama. (10) Deze vijf elementen kunnen theoretisch tegelijk aan de orde zijn. In de praktijk meestal twee of drie. Door de doelstelling die men aan het spel geeft kan men dus inzoomen op één van deze onderdelen. In hetgeen volgt komen deze aspecten verder aan het licht.

Voor alle duidelijkheid toch nog even dit: In het bibliodrama worden geen betekenissen door de begeleiding aangereikt. Het is een puur inductief proces waarbij de spelers, weliswaar in relatie tot elkaar met de verhaalttekst (of een herinnering daaraan) aan de slag gaan. De richtingen die ze inslaan worden door de begeleiding van nabij gevolgd. Deze reikt wel elementen uit het verhaal of uit het verloop van het spel aan ter suggestie of confrontatie maar legt geen richting op. Bibliodrama is geen nieuwe truc voor de verkondiging van voorgeprogrammeerde betekenissen. De bijbelinterpretatie ligt niet enkel meer in handen van specialisten maar wordt de gewone man terug in handen gespeeld. Daarbij moet duidelijk worden gesteld dat het spel van bibliodrama de inzichten van de wetenschappelijke vormen van exegese niet vervangt en ook niet buitenspel zet. Deze kunnen in het spel van de deelnemers aan de orde treden of in bepaalde gevallen door de

begeleiding ter confrontatie binnen gebracht. Waar de historisch kritische tekstlezing een diachrone weg bewandelt, leest men in bibliodrama de tekst op synchrone wijze vergelijkbaar met de structurele exegese.

Omdat de ervaringen met het Marcusevangelie voorop staan is binnen het bestek van deze lezing een verdere beschrijving van bibliodrama als methode achterwege gelaten (11)

3. Het verhaal van de lamme

Omdat het verhaal van de genezing van de lamme een goed verhaal is om groepen te laten kennismaken met bibliodrama hanteren we het ook hier als een rode draad.

3.1. De aanzet van een spel

Het spel begint met de lezing van de verhaalttekst. Daarna worden de diverse personages die in het verhaal meespelen opgespoord. In het door ons gekozen verhaal zijn dit m.n. Jezus, de menigte die toestroomt, de schriftgeleerden, de dragers en de lamme. De figuur van God is passief aanwezig in de laatste versregel. Meestal kies ik er bij beginnende groepen voor om met de eerste vijf rollen te spelen. Soms introduceer ik ook God als bijkomende rol, soms wordt er ook gespeeld met het huis, de deur, het dak, het bed als rol. Wanneer iedereen een rol gekozen heeft die haar bij het beluisteren van het verhaal geraakt, getroffen heeft, (want vooral over deze geraaktheid gaat het in bibliodrama, 'waar raakt het verhaal mijn leven') dan neemt iedereen plaats op het speelveld waarop de rollen zijn uitgetekend. De begeleider interviewt kort elk van de spelers. Dit is een interessant moment in het spel maar vooral een belangrijke mogelijkheid van bibliodrama.

3.2. Rolinvulling

Omdat een evangelieverhaalttekst in het algemeen en die van Marcus in het bijzonder, erg sober is in z'n verhaalwijze, geeft dit veel mogelijkheden om zich in het verhaal bewust of onbewust te herkennen. Uit welke diverse mensen bestaat die menigte? Wie waren de dragers? Wat waren hun intenties? Dat alles staat niet in de tekst beschreven. In bibliodrama maakt men gebruik van de ruimte die het verhaal laat, van wat zich in de marge van het verhaal afspeelt, van de leemten in de tekst, ook van wat niet wordt gezegd en verzwegen.(10) Dat alles is weggelegd voor de toehoorder van het verhaal, de spelers in ons geval. Zij vullen het verhaal vanuit hun inleving en vanuit hun eigen levenservaringen aan. Voorbeeld: Zo stellen een aantal deelneemsters die de rol van menigte wilden spelen zich bij het begin van het spel voor:

- "Ik ben iemand die Jezus al een paar keer heeft bezig gehoord en ik vind hem boeiend dus ben ik er nu weer bij als hij komt vertellen."

- "Ik heb al wonderlijke dingen over hem gehoord en ik kom kijken of dat klopt."

- "Er was blijkbaar iets te doen want al dat volk stroomt hier binnen en ik wil weten wat er aan de hand is."

- "Het schijnt dat er hier een wonder gaat gebeuren en daar wil ik bij zijn."

- "Ik geloof niet veel over wat ze van deze man vertellen."

- "Ik ben nieuwsgierig naar mensen die ongelooflijke dingen kunnen."

- "Ik ben een buur en wou vragen wat er gebeurt is dat hij een paar dagen niet thuis gekomen is."

- "Ik ben een broer van Jezus en ik ben bezorgd over wat hem in z'n hoofd gevaren is."

- "Ik wil weten of die man straffe praat of laffe praat verkoopt."

- "Ik heb een serieuze vraag aan Jezus en ik wil hem die eindelijk eens stellen."*
- "Ik geloof niet in wonderen en nu wil ik er op toezien dat er niet aan volksverlakkerij gedaan wordt. Ik wil weten wat er achter zit."*
- "Ik wil graag in de buurt zijn van wezenlijke mensen. Ik kan daar veel van leren."*
- "Ik loop hier maar even aan, ik ben zo weer weg, ik ben een zwerver."*
- "Ik ben de reporter van de plaatselijke krant en ik maak het verslag op van het gebeuren."*

3.3. Wat staat er op het spel?

Doorheen deze voorstellingen vertellen de spelers, veelal onbewust, iets van zichzelf, maar tegelijk ook iets van hun geloofsvisie, hun kijk op Jezus van Nazareth, hun verhouding tot hem, hun kijk op wonderverhalen enz. Nogal wat toeschouwers drukken uit dat ze zoekend zijn in hun (ver)houding tot Jezus van Nazareth, twijfel, ongeloof, laffe of straffe praat... De broer en de buur zijn beide bezorgd om Jezus maar duidelijk vanuit een andere bekommernis. De reporter uit ons voorbeeld houdt grote afstand t.o.v. het Jezus gebeuren. Is hij een kritisch kijker, een objectief waarnemer, iemand die zich verschuilt ... ? De zwerver laat zich niet kennen en niet binden maar toont toch even belangstelling. Er worden verder nogal wat (tegenstrijdige) verwachtingen aan Jezus gesteld zeker met betrekking tot de 'genezing' van de lamme. De bijbelse wonderverhalen roepen vaak sensatiezucht wakker en geven mensen (valse) hoop. Ze roepen ook weerstand op en onbegrip. Men wil niet naïef zijn of beetgenomen worden. Als catechete kan je hier al vermoeden waar de aandacht van deze mensen tijdens het spel op gefocust zal zijn. Het begrip 'wonder' vraagt spelenderwijs om uitklaring. Al deze dingen komen al bij de opening van het spel - zij het nog verborgen - naar boven. Ze kunnen tijdens het verdere spel worden verkend en uitgediept. Als pastor of catechete kom je hier doorheen de spanningen, de noden, de weerstanden en het begrip of onbegrip van mensen op het spoor. Doorheen het spel van het verhaal komen diepgaande aspecten uit het concrete leven bovendrijven. Een aantal van deze elementen komen bij het verder verloop van het spel opnieuw aanbod en vinden daar soms antwoord, bevestiging of ontkenning. Andere levenservaringen wordt uitgewisseld en besproken tijdens de uitwisseling (sharing) na het spel. Bepaalde levenservaringen vragen om opvolging door een begeleidende nabijheid van de pastor.

Nogal wat volwassenen raken klem in een vrij letterlijke perceptie van een wonderverhaal die ze vanuit hun onderwijs uit de kindertijd meedragen. Hierop inspeland, werkte ik met tienjarige kinderen via een bibliodrama spel naar verkenning van zo'n wonderverhaal toe.(13)

Ik citeer de kinderen toen ze terugblikten op het gespeelde spel :

'De lamme moet er zelf in geloven om te kunnen genezen'.

'Jezus geeft de lamme meer moed, door wat hij zegt.'

'De lamme voelt zich in zijn hart wat minder lam'.

'Ik voel me beter, Jezus heeft mij terug goed gemaakt, ik hoop dat hij dat bij alle mensen kan, ik vond het tof dat er zoveel mensen rond mij waren'.

'Ik geloof echt dat het waar is dat ze zich beter voelt, je ziet het aan haar ogen'

'Jezus doet geen wonder hij is gewoon lief met mensen'.

Doorheen het spelen van het verhaal nemen kinderen niet enkel de voorgeschreven antwoorden uit de lessen over. Ze komen dicht bij hun beleefde ervaring en spreken van daaruit hun verstaan, hun interpretatie van het gebeuren uit. Zo begrijpen ze wonderverhalen als (een samenballing van) levenservaringen van mensen met Jezus in hun helende omgang met elkaar. En laten ze de tovenaars-Jezus langzaam achter zich.

3.4. Uitdieping doorheen het spel

Wat wordt er tijdens een spel aan levenservaringen opgeroepen en hoe verdiepen ze zich? Beschouwen we nu even de rol van de vier mannen die de lamme dragen. Zo stelden een aantal speelsters zichzelf voor.

- "Ik ben een vriend van de lamme. Ik ken hem van kindsbeen af. Ik heb hem naar hier gebracht omdat hij het mij vroeg maar in een genezing geloof ik niet. Ik hoop dat hij niet te ontgoocheld gaat zijn."

- "Ik ben altijd bereid om iemand te helpen en die Jezus die doet het niet voor het geld. Ik kon niet binnen. Omdat een aantal mannen het dak aan het open maken waren ben ik wat komen helpen met het gedacht dat ik dan beter zou kunnen zien wat er aan de hand was."

- "Ik ben een toevallige voorbijganger die om hulp werd gevraagd. Ik ken die lamme niet en van Jezus heb ik nog nooit gehoord."

- "Ik heb de lamme met veel moeite ervan kunnen overtuigen om hem hier naar toe te brengen. Ik zou er alles voor doen opdat de lamme zou genezen, daarom ben ik hier."

- "Zolang de lamme de hoop maar niet opgeeft sleur ik hem overal naar toe waar hij zich goed voelt. Trouwens ik help hem omdat hij het recht heeft om er bij te zijn."

- "Een lamme wordt overal uitgesloten, uit het sociaal leven en daarenboven ook nog uit het religieus leven. Ik breng die lamme dwars door al die verboden en grenzen heen naar waar hij hoort te zijn, in 't midden voor God 's aanschijn."

- "Ik ben de vrouw van de lamme en ik ben het moe voor hem te zorgen. Het wordt tijd dat iemand voor mij zorgt."

Mensen hebben vele motieven van waaruit ze handelen. Welke motieven de vier mannen in het verhaal van Marcus hanteerden, blijft een open vraag. Traden zij eensgezind vanuit een zelfde inspiratie op of speelden er bij hen ook diverse motieven mee zoals in het spel van bibliodrama? Deze motieven geven aan van waaruit men tot handelen komt en geven aan de pastor de mogelijkheid om deze te bespreken, te verdiepen, te confronteren. We bekijken hoe dit tijdens een bibliodramaspel verloopt, hoe bepaalde gezichtspunten tijdens het spel kunnen veranderen of zich versterken.

- 'De toevallige voorbijganger die van Jezus nooit gehoord had, liep niet verder door maar begon met Jezus een indringend gesprek te voeren over de zin van z'n leven.'

- 'De vrouw die er alles voor wou doen opdat de lamme zou genezen, valt Jezus aan omdat hij zo afstandelijk en verbaal blijft en spoort hem aan naar de lamme toe te stappen, hem toe te spreken en in Gods naam iets te doen!'

- 'De vrouw van de lamme wil tijdens het spel niet langer 'drager' zijn. Ze heeft al zoveel moeten dragen, zegt ze en zolang alleen dat ze geen energie meer heeft. Ze voelt zich verlamd en speelt in het spel niet langer de rol van drager maar de rol van verlamde waarbij ze zich neerlegt en steun zoekt tegen de benen van een andere verlamde. Die benen leken stilaan hun kracht weer te herwinnen en trachten deze verlamde vrouw te steunen in de rug.'

In het bibliodrama voelen mensen soms hun krachten terugkomen, ervaren ze zich sterker en weerbaarder om hun verlamdheid te dragen, sommigen voelen zich geheeld en genezen.

Laat ik er voor alle duidelijkheid aan toevoegen dat bibliodrama een spel is en geen vorm van gebedsgenezing of welke occulte praktijk dan ook. De uitwerking van ervaringen opgedaan in het bibliodramaspel zijn echter wel ingrijpend en werkzaam op langere termijn.

3.5. Ogen geopend

Het gebeurt meermaals bij het verhaal van de lamme dat de dragers de ogen geopend worden, ze maken een (be)keringsproces door. Nogal wat deelneemsters aan het bibliodramaspel kiezen de rol van drager, het zijn mensen van goede wil, sociaal voelend, bekommerd om de zwakkeren en altijd bereid om te helpen. Maar wanneer tijdens het spel de gesprekken tussen de dragers, de schriftgeleerden, de menigte en Jezus op en neer gaan over de hoofden van de lammen heen, gebeurt het dat deze laatsten al dat gepraat over hun verlamde situatie niet langer verdragen. Ze protesteren tegen het feit dat iedereen het blijkbaar beter weet, dat er geen rekening gehouden wordt met wat ze zelf denken en voelen, dat ze dat betuttelende gedrag beu zijn. Ze vragen aan de dragers zich eens in hun situatie te verplaatsen en zeggen hen dat ze zeker niet de schuld van hun verlamd zijn willen opnemen, dat ze het niet meer nemen dat ze op deze wijze gedragen worden. Iemand wees zelfs de dragers kordaat terug en sleepte zich tergend langzaam tot aan de voeten van Jezus.

-"Het geklets stoort me, zwans toch niet zo en kom hier eens zitten, liggen. Dan ga je misschien anders zien, anders geloven".

Sommige dragers voelen zich dan afgewezen of gechoqueerd, reageren kwaad of verongelijkt, maar bij de meesten begint dan een lampje te branden over hun wel goed bedoelde maar wat paternalistische, betuttelende wijze van omgaan met de 'zieke' medemens. Als voorbeeld enkele reacties van deelneemsters aan het spel.

-"Wat ik geleerd heb is dat heel veel mensen 'een verlamde mens' willen helpen maar doen dit vaak vanuit hun verlangens, hun eigen visie en houden niet genoeg of helemaal geen rekening met de verlamde. Het verhaal is voor mij opengegaan, de lamme is meer dan een mens die daar ligt en niet verder kan"

-"Ik merk dat ik als verantwoordelijke voor de sociale dienst van de school mensen met de beste bedoelingen probeer te helpen, maar ik hou misschien wel te weinig rekening met hen."

-"Ik werd sterk geconfronteerd met mezelf en hoe ik met zieken omga, door de mond van de lamme hoorde ik vaak de woorden van mijn zus in haar aanvaardingsproces van haar blind zijn. Ze was niet gediend met medelijden en het spreken over die blinde sukkelaar. Ze wilde dat mensen haar nabij zijn en haar nemen als een jonge vrouw."

-"Het verhaal maakte mij bewust dat ik soms een nogal opdringerige drager ben, die anderen verplicht dingen te doen die goed voor hen zijn zonder dat ik om hun mening vraag"

-"Ineens tijdens het spel zat ik weer in de realiteit, ik besepte plots zeer duidelijk dat ik op een andere wijze moest omgaan met mijn leerlingen, veel meer nabij en luisterend, niet vanuit oplossingen en het zekere weten. Ik sta helemaal perplex."

De stap van dit nieuwe inzicht (tijdens het spel opgedaan) naar de praktijk van alledag is niet vanzelfsprekend, een andere houding aannemen vraagt om een langdurig proces van vallen en opstaan. Maar het inzicht dat wordt opgedaan raakt men niet gemakkelijk kwijt, het staat in het lijf gegrift. Er is een (nieuwe) bron van inspiratie aangeboord. Het vroegere gedrag lijkt oud en achterhaalt en vraagt nodig om vernieuwing, om heroriëntering.

3.6. Religieuze ervaring

Voor sommigen is deze aha-erlebnis een ware religieuze ervaring.(14) Door sommigen expliciet christelijk geduid.

- "Het is alsof God me nabij komt."

- "Tijdens het spel herkende ik in de woorden en gedragingen van sommige mensen het gelaat en de aanwezigheid van God."

- "Ik heb ervaren dat God mij niet loslaat, mij vastpakt en zegt: 'Kom op Marleen, mensen verwachten iets van jou, laat hen niet in de steek.'"

Veel mensen die intens aan een bibliodramaspel hebben deelgenomen, houden er een ervaring van meer bewustwording van zichzelf en het eigen geloofsverstaan aan over, meer oriëntering ook, een gevoel van kracht en ondersteuning, een sterk gevoel van zeker weten, een oproep tot verandering die sommige als van Godswege ervaren. "Dat was iets van Godswege, ja toch?" of uitspraken die in de evangelietekst zouden klinken als: 'Ja waarlijk deze man is de Messias' worden in het bibliodrama uitgesproken als: "Die aanraking deed wonderen." "Ik voelde iets meer dan de handen van mijn medespeler, meer dan de handen van Jezus nog."

De ervaring van ontmoeting of contact wordt ook veelal niet direct maar pas achteraf tijdens de uitwisseling (sharing) duidelijk. Soms wordt ze nog later in de dagen of weken die op het spel volgen als dusdanig herkend.

3.7. De rol van God

In het begeleiden van bibliodrama hebben we in het verleden wel eens de rol van God over het hoofd gezien wanneer deze in het verhaal slechts ter zijde werd vernoemd. Het was omdat bepaalde bibliodramaspelen geen elan kregen dat we merken dat we het wezenlijke vergeten waren. Het uitzetten van het (uiteindelijke) perspectief in het verhaal lijkt ons onontbeerlijk. Er blijft zo altijd, in welke omstandigheden de speelsters ook terecht komen, een uitzicht op bevrijding mogelijk. Omdat in evangelieverhalen God plaatsvervangend aanwezig treedt in Jezus Van Nazareth kunnen we daar de rol van God buiten beschouwing laten. We doen dit soms om verwarring m.b.t. de identificatie van Jezus met God uit de weg te gaan.

Toch is het boeiend om zien wanneer beide rollen aanwezig zijn hoe de speelsters in de rollen Jezus en God met elkaar in communicatie treden. Jezus kan bij God met zijn vragen, zijn twijfels, zijn angsten terecht. God verschijnt naar de figuur van Jezus toe als een in woord en daad ondersteunende aanwezigheid, moedgevend en spoortrekkend. Bij wijlen ook corrigerend. Een bibliodrama waar de rol van God centraal in het spel is en de speelsters van aangezicht tot aangezicht met deze rol in contact treden wordt door de deelnemers altijd als zeer indringend en beklijvend beleefd.

3.8. De tegenspeler van God

Bibliodramaspelen waarin de satan, de duivel door deelnemers gespeeld wordt, zijn uitermate indringend omdat het kwade, de tegenkrachten van het bestaan levendig worden en verbonden worden met de eigen schaduwkanten. Duiveluitdrijvingen zijn niet iedereen gegeven en het evangelie waarschuwt ons dat als we één duivel uitdrijven zeven anderen zijn plaats innemen. Hoewel zeer boeiend om verder te beschrijven wordt dit gegeven binnen dit kader niet verder uitgediept.

3.9. Niet altijd helend?

We spraken daarstraks van het helend karakter van bibliodrama. De meeste deelnemers aan bibliodrama ervaren het spel als deugddoend, richtinggevend en helend. Men komt in contact met wat vergeten was, kwetsuren krijgen aandacht en worden niet met het spreekwoordelijke 'doekje

voor het bloeden' afgevoerd. Men komt dichterbij waar men wezenlijk mee verbonden is en de afzonderlijke puzzelstukken worden doorheen het spel bijeengebracht.

Toch zijn er ook mensen die zich wat beklemd voelen omdat ze zich doorheen het spel realiseren wat er in hun leven vastgelopen is en ze niet onmiddellijk opening zien, eerder het tegendeel. Sommigen zijn overweldigd door de oproep die ze ervaren hebben in het spel en voelen de druk die het op hun leven zet als een niet te dragen last. De blijde boodschap wordt niet als bevrijdend ervaren. Hier is een belangrijke taak voor de begeleidster (de pastor, de catechete) van het spel weggelegd. Ook na het spel blijven we (naast het verder begeleiden van deze situatie) ook het verhaal als een bevrijdend, genezend, helend gebeuren aanreiken.

Een vrouw die als verlamde tijdens een spel niet genezen geraakt, spreekt aangesproken door de begeleider haar beklemming na het spel uit (niet iedere verlamde voelt zich tijdens of na het spel als genezen, in dit geval was deze vrouw ook nog tussen de plooiën van het spel gevallen). Ze wordt doorheen het gesprek voorgesteld in haar concrete leven uit te kijken naar dragers aan wie ze haar verhaal kan doen. In het verhaal zijn de dragers de eersten die bevrijding brengen voor de lamme. Ze doorbreken de gemarginaliseerde eenzaamheid van de lamme met zijn probleem en brengen hem in het midden van de gemeenschap. Zo ook voor deze vrouw die op verhaal kan komen, niet alleen op haar verhaal maar hier tegelijkertijd op het bijbelse verhaal. De bevrijdende strategie uit het bijbelverhaal wordt aangereikt en draagt in zich het perspectief van uiteindelijke heling. Alles komt goed. De lamme staat uiteindelijk op en komt weer thuis. Die hoop en die belofte draagt de bijbeltekst altijd mee en staat in bibliodrama op het spel.

Zowel tijdens als na een spel dient het verhaal telkens weer binnengebracht te worden als een aanbod of ter confrontatie, als blijde boodschap met de hoop op haar bevrijdende werking voor mens en maatschappij. De wisselwerking tussen verhaal en spelers dient op evenwichtige wijze gaande gehouden te worden. Daarom moet het bibliodrama spel ook zeer nauwkeurig gespeeld worden en door kenners begeleidt. Mensen die er de opleiding voor hebben.

4. Vrouwenrollen in bibliodrama

4.1. De Syrofenicische

De confrontatie tussen Jezus en de Syro-Fenicische vrouw wordt in bibliodrama stevast een triomftocht voor de vrouwen. In deze vrouw herkennen velen hun achtergesteld zijn in de maatschappij. Hoe zij er niet bijhoren, hoe hun argumenten geen plaats krijgen of hoe ze economisch enkel met de kruimels moeten tevreden zijn (dat heeft het VN-rapport over de vrouw nog maar eens bewezen). Doorheen het spel komen velen in deze rol bij hun eigen kracht uit, hun kracht in weerstaan, in opkomen voor zichzelf en voor anderen.

Daarnaast blijkt in nogal wat bibliodrama's met dit verhaal dat het doorheen deze vrouw is dat Jezus' gedachtegoed een universele dimensie krijgt. Jezus visie wordt verder opengebrouwen en nog wel door een vrouw, een niet-joodse nog wel.

Er wordt een Jezus ten tonele gevoerd die niet alwetend is, maar iemand wiens kennis en inzicht gegroeid is in confrontatie met de hem omringende werkelijkheid.

Zo zegt de Jezusfiguur (door een vrouw gespeeld) op het einde van het spel bij het verlaten van het huis en verder zinspelend op de broodmetafoer: *"Hier vrouw, na wat je mij hebt duidelijk gemaakt kan ik je niet laten weggaan zonder je een brood mee te geven, anders kan ik geen kruimel meer door mijn keel krijgen"*.

Na het spel kwam spontaan de onrechtvaardige verdeling van voedsel in de wereld ter sprake.

De maatschappelijke repercussies van een bijbeltekst zijn in bibliodrama nooit ver weg. Zelf ben ik ooit gevraagd geweest om de rol van deze vrouw te spelen, waar ik dus niet spontaan voor gekozen had. Ik moet zeggen dat er bij mij een deugddoend, triomfantelijk en ironisch gevoel boven kwam. Ik kon Jezus eindelijk eens de les spellen, tot een ander inzicht brengen want tot nog toe was ik, mijn leven lang, door hem de les gespeld. Dat werkte echt wel opluchtend moet ik zeggen. Maar daardoor werd ik mij ook bewust van het normerend karakter dat deze Jezus in mij had aangenomen.

4.2.De twee vrouwen in Mc.5,21-43

In het dubbelverhaal van de vrouw die aan bloedvloeïing leed en van de opwekking van Jäirus' dochter zitten twee mannen Jezus en Jäirus tussen twee naamloze vrouwen verhaalmatig ingeklemd. Hoewel deze verhalen in elkaar overlopen worden ze in de praktijk veelal los van elkaar gelezen.(15)

Een drieëndertig jarige vrouw speelt in een persoonsgericht spel dat helemaal rondom haar is opgebouwd de twee verhalen spontaan aan elkaar. In deze vorm van bibliodrama leest men het verhaal niet op voorhand maar gaat men uit van het verhaal zoals de speelster zich dat herinnert.(16) De persoonlijke verwerking van het verhaal ligt hier dus bij ingesloten. Ze begint het spel als een vrouw die haar energie voelt wegvloeien. Ze voelt zich lichamelijk en geestelijk niet goed in haar vel. Haar vrouw zijn (en dat bedoel ik niet louter fysisch) is haar zo tot een last geworden dat ze het als het ware voortsleept. Tijdens dit verhaal schreeuwt ze het uit. Ze bekleedt zich met een 'rode' mantel (haar eigen mantel n.b.) en draagt die als een last om haar schouders. Ze wil die last kwijt, ze wil als vrouw floreren. Hoe kan ze zich daarvan bevrijden vraagt ze zich af. Ze loopt na lange tijd van overleg dan toch aarzelend achter Jezus aan. Het duurt nog een hele tijd eer ze de moed vind om hem aan te raken en te vragen die mantel van haar over te nemen. Doorheen het gesprek met Jezus over haar situatie wordt haar duidelijk dat ze haar 'rode mantel' niet om de schouders van Jezus moet leggen. Maar dat ze deze zelf moet dragen. Ze wil ook niet meer anders. Ze neemt de mantel van Jezus over drapeert hem weer om haar schouders en stapt zelfzeker en rechtop weg. Doordat ze er toe kwam haar situatie ter sprake te brengen en naar Jezus toe te gaan, is ze niet bij de pakken blijven zitten, ze is 'opgestaan'.

Waar ik als medebegeleider van het spel dacht dat het hier voor haar afgerond zou zijn, doet ze voort. Ze verplaatst zich in de situatie van de dochter van Jäirus. Ze legt zich als voor dood op de grond. Met mondjesmaat komt haar verhaal naar boven. Ze vertelt hoe ze door Jäirus altijd is klein gehouden en de les is gelezen. Hoe ze door zijn wetten en regels en zijn almaar veranderende interpretatie ervan gevangen werd gehouden. Haar eigen persoon, haar eigen wensen werden niet gehoord. Ze voelde zich zinloos en dood. Maar ook hier komt deze vrouw doorheen het op verhaal komen en doorheen het gesprek met Jezus recht uit haar dode bestaan. Na het spel voelt ze zich (ondanks de beduusdheid van de intensiteit van het spel) bevrijd, 'opgewekt' uit die beklemmende ervaring.

Ze vertelt in de nabespreking aan de andere deelnemers dat de figuur van Jäirus haar aan haar moeder doet denken die zo beknellend met haar was omgegaan in haar kindertijd. Ze stelde haar zoveel eisen die altijd met religieuze geboden en verboden ondersteund werden. Stilaan drong het tot deze vrouw door dat haar geestelijke en fysieke ongesteldheid waardoor ze zich niet thuis in haar vrouw zijn voelde en waardoor ze geen energie meer bezat, mogelijk voorkwamen of in relatie stonden met de beknellende ervaringen uit haar kindertijd. Een verbinding die ze daarvoor

nooit gemaakt had. Dat verklaarde ook waarom ze de schuld daarvan bij God legde, zegde ze, het gaf haar inzicht in haar liefde-haat verhouding tot God.

Naar aanleiding van dit verhaal kwamen tijdens de uitwisseling van ervaringen ook de andere deelnemers met hun verhaal over hun 'vrouw' zijn op de proppen. Ook tijdens andere spelen met dit verhaal. Ze vertelden daar zowel verhalen over hun fysieke ongemakken en hoe dat tot onderwaardering, niet aanvaarding, buiten de groep vallen, ondraaglijk schuldbewustzijn van zondigheid, zelfverwijten leidde en tot verwensingen en agressie ten opzichte van die mannelijke God.

Toch kan ik doorheen mijn ervaringen met bibliodrama niet zeggen dat Mc.5,21-43 een exclusief vrouwenverhaal is. Daarvoor herinner ik mij te levendig het dilemma waarvoor één van de mannelijke spelers in de rol van Jäirus, als hoofd van de synagoge, door de medespelers in de rol van menigte uitgedaagd wordt om een standpunt in te nemen tegenover de vrouw die aan bloedvloeïing leed. Daaruit werd duidelijk dat Jäirus op dat moment al een heel bekeringsproces achter de rug had en niet alleen letterlijk de synagoge verlaten had om zich naar Jezus toe te begeven maar ook in z'n geest het verdrukkende van zijn normerend optreden onderkend had en daarenboven in zijn thuissituatie meer dood dan leven had bewerkstelligd.

Toch even aanstippen dat in het bibliodrama vrouwenrollen door mannen en mannenrollen door vrouwen kunnen gespeeld worden wat mogelijkheden biedt met betrekking tot het zich kunnen verplaatsen in elkaars situatie wat vooral met betrekking tot de mannelijke deelnemers een voor hen confronterende zienswijze van het verhaal oplevert. Zowel met betrekking tot de ervaring van achterstelling en onderdrukking als met betrekking tot de eigen kracht van vooral naamloze vrouwen.

5. Conclusies m.b.t. Jezus van Nazareth

Zoals Marcus in z'n evangelie de vraag 'wie is hij toch' als een rode draad door z'n evangelie trekt, zo houdt deze vraag ook de speelsters van bibliodrama gaande. Er wordt naar uitgekeken, naar hem opgekeken, er worden hoge verwachtingen aan hem gesteld. De speelsters die deze rol van Jezus op zich nemen (niet alle deelnemers aan bibliodrama willen dat doen uit ontzag of schroom) ervaren hoe moeilijk en zwaar het is om deze rol voor zichzelf zo authentisch mogelijk te spelen. Anderen echter ervaren juist een dragende lichtheid te midden van de zwaarte van de rol.

Hoe wordt aan de Jezus figuur gestalte gegeven in het bibliodrama?

De volgende elementen zijn een samenballing van ervaringen die niet noodzakelijk in één persoon aangetroffen worden en die in een veelheid aan spelsituaties werden opgemerkt en bijeengebracht.

5.1. 'Een goddelijke Jezus'

Een eerste beeld van Jezus dat in bibliodrama nogal eens verschijnt is dat van de 'goddelijke' Jezus. Speelsters die Jezus in een bepaalde, beperkende zin 'goddelijke' mogelijkheden toeschrijven in de vorm van een almachtig handelen en een alwetende kennis en die daarbij veel praten, discussiëren, raad geven, of de les spellen worden gemakkelijk als afstandelijk, prekerig, hautain en autoritair ervaren.

Deze 'Jezussen' blijken in het spel weinig of geen contact te maken met hun medespeelsters, falen nogal eens bij het communicatie stichten, en roepen meer dan eens weerstand en wrevel op. Sommigen lopen ook vast in hun spel of verstarren compleet. Ze maken dan geen contact meer met wat er binnen in hen aan belevingen omgaat. Ze putten hun kracht uit de weerstand die ze oproepen en uit de (vaak erg burgerlijke) normen uit hun omgeving of uit erg letterlijke schriftinterpretaties.

Wanneer deze speelsters in de rol van Jezus, mensen genezend nabij willen zijn, trekken de 'zieken' zich veelal terug. Ze willen niet langer genezen worden, of voelen zich nog meer verlamd, verblind, verwond of bezeten dan voor hun ontmoeting met de Jezusfiguur, in een enkel geval brullen ze deze Jezus van zich weg.

Het spelen van de Jezusrol op deze wijze mondt veelal ook uit in een serieuze persoonlijke confrontatie. Er ontstaan conflicten met het beperkte effect van het toch goed bedoelde optreden, met hun beeldvorming over Jezus en die van hun medespeelsters, of met elementen van hun persoonlijk handelen.

In de concrete levenspraktijk van de mensen die deze 'rolinvulling van de figuur van Jezus van Nazareth dusdanig inkleuren blijkt dat ze zich vaak alleen voelen in hun leef- of werk situaties, dat ze zich (soms verbeterd) principieel opstellen in hun strijd voor de goede zaak en weinig falen toelaten zowel voor zichzelf als voor collega's of leefgenoten.

Door de weerstand die dit rechtlijnig principieel handelen veelal oproept, herkennen ze zich gemakkelijk in het lijden en het onbegrip dat Jezus overkomen is en voelen ze zich almaar versterkt in het eigen gelijk. De mildheid, vergevingsgezindheid, het norm- en grensdoorbrekend handelen van Jezus worden aan hun blikveld onttrokken. Een enkele keer verglijden ze soms in een slachtofferrol en worden immobiel, nemen nog weinig echt verantwoordelijkheid op voor hun gedrag en leggen de schuld van hun contactstoornissen en hun falen (in studies of werk) bij de anderen, bij de officiële instanties of bij de samenleving.

Deze bovenstaande vaststellingen houden geen oordeel in, wel roepen deze spel situaties en de daarbij geassocieerde levenservaringen en geloofsvisies om onze pastorale of catechetische zorg. Hier dient door de begeleidster de vraag gesteld te worden hoe ze deze mensen in hun levens- en geloofservaringen verder kan opvolgen en begeleiden. Doorheen het bibliodrama komt men (pijnlijk) snel uit bij de wezenlijke noden van mensen. Maar in het bibliodrama lopen mensen niet alleen een pijnlijke confrontatie op aan hun Jezus beeld, velen worden eraan genezen.

5.2. Jezus: een figuur met gezag.

Hoewel de Jezusfiguur in de meeste spelen een gezaghebbende rol krijgt toebedeeld, blijken de medespeelsters in de andere rollen weerbaarheid aan de dag te kunnen leggen en niet elke invulling van de Jezusrol toe te laten. Dit geeft hen in de rol van omstanders, toehoorders of betrokkenen de kans om met Jezus in discussie te gaan, het geeft hun een ervaring van zelfstandigheid en men ziet in dat de mensen rondom Jezus geen domme volgers van de eerste de beste rabbi waren, maar volwassen en kritische luisteraars. Jezus moet verantwoording afleggen voor zijn optreden. Er wordt gevraagd naar de macht van waaruit hij spreekt. Bewust of onbewust leren de speelsters hierin hun eigen vragen met betrekking tot de figuur van Jezus kennen. Na het spel tijdens de uitwisseling worden de persoonlijke visies dan verder uitgezuiverd in confrontatie met elkaar en met de bijbeltekst.

5.3. Een 'menselijke' Jezus

Een derde beeld en tegelijkertijd het meest overheersende in de wijze waarop de rol van Jezus gespeeld wordt of in de uitwisselingen na het spel naar voor komt bij bibliodrama is een 'menselijke' Jezus.

- "Ik heb ervaren dat Jezus geen tovenaarszoon van God is maar een goed mens met mooie en moeilijke momenten en met een immense inspirerende kracht. De nadruk ligt niet op Jezus zelf en z'n wonderde kracht maar op de relatie met de mens die verandert."

- "Als Jezus voelde ik erg veel druk op mij uitgeoefend worden vanuit alle kanten van de samenleving. Ik kon blijkbaar voor niemand nog goed doen. Ik voelde goed hoe moeilijk dat het voor Jezus in zijn tijd moest geweest zijn om het goede spoor te vinden."

De menselijke Jezus is diegene die zich temidden van de problemen van zijn tijd zoekend en (mis)tastend een weg zoekt in het leven, in het spoor van de vaders, is diegene die warmhartelijkheid en eenvoud uitstraalt. Dat voelen mensen in het bibliodrama aan den lijve.

'Nu heb ik letterlijk gevoeld', zegt iemand 'waarom in het evangelie zo vaak staat: Jezus raakte hem/haar aan. Zonder die lijfelijke warmte, die daadwerkelijke lichamelijke aanwezigheid was Jezus niet tot helend handelen in staat.'

5.4. Een 'kwetsbare' Jezus

De Jezusfiguur die het meeste resultaat bereikt bij zijn toehoorders en het meest indringend overkomt is een 'kwetsbare' Jezus. Een Jezus ook die wijsheid niet uit zichzelf heeft maar zich geïnspireerd weet door de 'stem in het gebeuren' (15). Een Jezus die een nabije aanwezigheid kan uitdrukken. Die klein kan zijn met de kleinen. Die zich laat raken door zijn omgeving en zijn eigen beperktheid en falen erkend. Zo heb ik zelf aan den lijve een Jezus mogen meemaken die z'n situatie als 'leraar voor de menigte' verlaat en in alle rust zonder veel woorden naast mij, in de rol van de lamme, komt zitten. Schouder aan schouder. Terwijl het spel zich verder ontwikkelt, gebeurt het dat druppelsgewijze de speelsters in de rol van dragers zich hun eigen gedrag realiseerden (ik heb daarvan reeds in algemene zin verteld) en schouder aan schouder op de grond plaatsnamen naast de verlamde en naast Jezus, die zich figuurlijk en letterlijk verplaatst had in de ervaringwereld van de lamme.

Als lamme voelde ik op dat moment meer en meer levenskracht in mijn lijf vloeien figuurlijk maar ook letterlijk, als een warme gloed. Daarbij kon ik uitspreken dat ik iets van 'de Aanwezigheid' (aanwezig) meende te voelen.

Iemand van de dragers in het spel verwoordde het als volgt.

Ik denk altijd ik moet naar hem (Jezus) toegaan maar eigenlijk komt hij vaker naar mij toe, soms zonder dat ik me dat bewust ben.

Een speelster die schriftgeleerde speelde zegde achteraf.

Ik stond aan de kant, te kijken, te luisteren, ik kon niemand terecht wijzen, het was daar zo stil en er werd zoveel 'gezegd' Ik had veel zin om mij daarbij te zetten, maar mijn rol verbood het mij. Dus ik verbrak die akelige stilte met zinloze beschuldigingen, die sfeer daar was te gevaarlijk voor ons schriftgeleerden.

De 'memoria Jezu' als gevaarlijke herinnering(16) wordt levendig in het bibliodrama.

6. Kwetsbaarheid

Die 'kwetsbare overmacht' (17) van Godswege in Jezus van Nazareth komt in heel het

bibliodrama spel naar voor. Als er iets is wat ik via bibliodrama heb geleerd is dat deze kwetsbare opstelling in kwetsbare situaties diepgaand, opluchtend en helend werkt. Doorheen het bibliodramaspel leer je die kwetsbaarheid kennen en hanteren. Ik weet... ik moet nog lang bibliodrama spelen.

Met dank aan allen wiens ervaringen een bijdrage mochten betekenen aan dit geheel

Bibliografische notities:

- (1) De opleiding tot begeleiders van bibliodrama in Vlaanderen wordt verzorgd door Vanspringel K., Henckens R. en Agten J. en ingericht door de Werkgroep Voortgezette Vorming van het Centrum voor Christelijk Vormingswerk Groenenborgerlaan 149 2020 Antwerpen. Opleidingen in Nederland worden opgezet door Lap J. en Streur M. evenals door Andriessen H., Derksen N. en Nolet M.
- (2) De term 'bibliodrama' wordt voor het eerst gebruikt door Zacharias, J., *The Clergy and Psychotherapy*, in: *Group Psychotherapy*, XX 1967, 204-206.
- (3) Uiteraard spelen in het bibliodrama mannen mee, ik kies in deze tekst voor de vrouwelijke vorm, onbewust blijven we in teksten te vaak 'rol'-conformerend, ik wil me daarvan trachten bewust te worden (blijven).
- (4) Met betrekking tot de gehanteerde methodieken laat bibliodrama zich, voor wat psychodrama betreft, inspireren door het werk van Moreno, J.L.: *Psychodrama*, New York 1971. *Notes of the concept of Role-playing*, in: *Group Psychotherapy and Psychodrama* nr 28 1975 pp. 105-107. *The signification of Doubling and Role Reversal for Cosmic Man*, in: *Group Psychotherapy and Psychodrama*, nr 28 1975 pp. 55-59. Met betrekking tot drama en theater door inzichten van Boal, A., *Théâtre de l'oprimé*, Maspero, Paris, 1977. *Jeux pour acteurs et non-acteurs. Pratique du théâtre de l'oprimé*, Maspero, Paris, 1978. Van Stanislavski, K., *An actor prepares*, 1936. Van Turner, V., *From ritual to theatre. The human seriousness of play*, New York, 1982. *Are there universals of performance in myth, ritual, and drama?* in Schechner, R., Appel, W., *Bij means of performance. Intercultural studies of theatre and ritual*. New York, 1990. Cuvelier, F., beschrijft meerdere methodieken in *Psychodrama, interactiedrama, sociodrama en roltraining* in: *Tijdschrift voor Psychotherapie*, jrg. 2 nr. 5. Verder wordt er gebruik gemaakt van spelsituaties en methodieken zoals die worden gehanteerd in het vormingswerk, relatiegroepen en bij trainingssituaties.
- (5) Renckens, H., *Je eigen Schrift schrijven. Meegroeien met de bijbel*, Baarn, 1983.
- (6) Sundén, H., *Die rollenpsychologie als heutige Aufgabe der Religionspsychologie*, in: *Archiv für Religionspsychologie*, VIII 1964 pp. 70-84. *Die Religion und die rollen*, Berlin, 1966. *Gott erfahren. Das Rollenangebot der Religionen*, Gütersloh, 1975. *Religionspsychologie*, Stuttgart, 1982.
- (7) Over de relatie tussen bibliodrama en spiritualiteit schrijven volgende auteurs : Nolet, M. en Andriessen, H., *Spiritualiteit en bibliodrama* in : *Bibliodrama, Stem en tegenstem. Ontwikkeling van een model*. Uitg. Utrecht, 1995. Van Der Lans, J., *Spiritualiteit, sociaal maatschappelijke en theologische beschouwingen*, Baarn, 1984.
- (8) Agten J., *De (onwillige) genodigden aan de maaltijd. Met bijbelverhalen het (klas)leven bevruchten en omgekeerd?!*, in *School en godsdienst*, jrg.47,1993, pp. 69-81.
- 9) Winnicot, D.W., *Playing and Reality*, London, 1971.
- (10) Deze vijf elementen van bibliodrama werden verder toegelicht in: Agten, J., *Bibliodrama, een kennismaking*. in: *Pedagogisch Informatief Tijdschrift* jg.6 nr 4 juni 1992 pp. 16-22 en in:

Korrelcahiers Supplement 1993 pp. 3-10.

(11) Meer over de werkwijze van bibliodrama in: Andriessen, H., Derksen, N., Nolet, M., *Bibliodrama, Stem en tegenstem. Ontwikkeling van een model.* Utrecht, 1995.

Derksen, N. en Andriessen, H., *Bibliodrama en pastoraat*, Den Haag, 1985.

Lap, J., *Religiodrama - Bibliodrama, actief op weg naar religieuze groei*, niet uitgegeven doctoraalscriptie Theologische faculteit Tilburg, 1979. Lap, J., *Bibliodrama, actief op weg naar religieuze groei* in: *Schrift LXXXIV* 1982 pp.226-229.

Drechsel, W., *Pastoral psychologische Bibelarbeit. Ein Verstehens- und Praxismodell gegenwärtiger Bibel-Erfahrung*, W.Kohlhammer Verlag Stuttgart, 1994.

Vanspringel, K., *Bibliodrama in de klas*, in: *Catechetische Service* maart-april 1991 pp.3-20.

Vanspringel, K. *Bibliodrama: samen bijbel spelen*, in: *Korrelcahiers Supplement* 1992 pp.18-32.

(12) Deze inzichten worden uitgewerkt in de filosofische geschriften van Derrida J.

(13) Agten, J., *Bibliodrama met kinderen. Het verhaal van de genezing van de lamme. Mc.2,1-12. Een rollenspel gericht op het verkennen van een wonder(genezings)verhaal*, in: Agten, J., *Cursus Godsdienstdidactiek*, Katholieke Hogeschool Brussel, Departement Lerarenopleiding, (uitg. in eigen beheer), 1994.

(14) Over bibliodrama en religieuze ervaring kan men lezen bij: Andriessen, H., *Bibliodrama en de religieuze ervaring*, in: *Leren in groepen*, XXVI 1987 pp. 1-19. en ook bij Berger, W., *Roltheorie en religieuze ervaring*, in: *Religieuze ervaring. Een veelvormig perspectief op de zin van het bestaan.* Tilburg 1988.

(15) zie bv. : Drewermann, E., *Das Markusevangelium, 1. und 2. Teil*, Walter-Verlag Olten 1987-1988. en *Und legte Ihnen die Hände auf. Predigten über die Wunder Jesu*, Patmos Verla Dusseldorf 1993. Rossel, W., *Gij zijt mij te sterk. Gelovig leven in het licht van de bijbel*, Patmos Antwerpen 1981. Standaert, B., *Marcus geweld en genade. De actualiteit van het Marcusevangelie*, Lannoo Tielt 1985.

(16) Bibliodramamethode die ontwikkeld werd door Lap, J., (zie 9)

(17) 'De stem in het gebeuren' is een omschrijving van de werkelijkheid God zoals Bouhuys, N., en Deurloo, K., deze hanteren in hun gelijknamig boek. Bouhuys, N., en Deurloo, K. *De stem in het gebeuren. Messiaans resumé*, Ten Have Baarn 1974.

(18) Metz, J.B. *Toekomst vanuit de herinnering aan het lijden*, in : *Concilium* 8 1972 n 6, p.5-21.

(19) Begrip ontleend aan het gedachtegoed van E.Schillebeeckx.